

Friedrich-Ebert-Stiftung, împreună cu Asociația pentru Politică Externă, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association  
**APE**  
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH  
EBERT  
STIFTUNG**

# NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • APRILIE 2024 • NR.4 (218)

## Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Mădălin Necșuțu, redactor-coordonator


### TEMELE EDIȚIEI:

1. Panel I al Forumului de Reintegrare: Este dificil să vorbim despre reglementarea transnistreană fără a vorbi despre pace în Ucraina
2. Panel II al Forumului de Reintegrare: Moscova va considera că aderarea Republicii Moldova la UE este incompatibilă cu statutul de neutralitate al Republicii Moldova asupra căruia Rusia insistă
3. Editorial de Mihai Isac, analist politic: Dilema transnistreană - cum va juca Chișinăul cartea reintegrării regiunii sale estice

### Știri pe scurt:

 Republica Moldova marchează 10 ani de când a fost liberalizat regimul de vize cu Uniunea Europeană. Pe parcursul acestor ani, au călătorit fără viză, folosind pașaportul biometric, peste 2,5 milioane de moldoveni. Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) a calculat că moldovenii au economisit peste 270 de milioane de euro. Președinta Maia Sandu a declarat că „este esențial să devenim stat membru al Uniunii Europene nu doar ca libera circulație să rămână garantată, ci și pacea”. Ea a declarat că „de 10 ani călătorim liber, fără vize, în Uniunea Europeană” și că „moldovenii sunt europeni și merită să trăiască liber, să călătorească unde vor, să muncească unde vor, așa ca toți cetățenii europeni”. „Este esențial să devenim stat membru al UE nu doar ca libera circulație să rămână garantată, ci și pacea, bunăstarea și democrația”, a declarat șefa statului. Guvernul a raportat că peste 2,5 milioane de moldoveni au beneficiat de regimul fără vize și au efectuat peste 30 de milioane de traversări ale frontierei.

 Președintele Parlamentului de la Chișinău, Igor Grosu, a declarat, pe 26 aprilie, în cadrul unei emisiuni televizate la TVR Moldova,, că Rusia nu poate interveni militar în Republica Moldova, pentru că există armata ucraineană care apără întreaga Europă de agresiunea Kremlinului. Totuși, potrivit oficialului, Rusia folosește în Republica Moldova propaganda și coruperea alegătorilor pentru a slăbi încrederea cetățenilor în instituțiile statului. Președintele Parlamentului face apel la organele de drept să intervină și să curme fenomenul introducerii banilor murdari în țară, iar autorii acestor scheme ilegale să fie sancționați conform legii. Igor Grosu se arată sceptic că reprezentanții grupului „Șor” ar putea prelua puterea în Republica Moldova. Potrivit președintelui Parlamentului, reprezentanții noului bloc de opoziție „Victoria” știu că simpatia Rusiei printre politicienii din Republica Moldova sunt trecătoare, iar fostul președinte Igor Dodon este cel mai elocvent exemplu în acest sens.

 Kremlinul intenționează să folosească actorii pro-ruși din Găgăuzia și Transnistria pentru a destabiliza și degrada democrația moldovenească și, în cele din urmă, pentru a împiedica aderarea Moldovei la UE, scrie The Kyiv Post, care citează un raport lansat de Institutul pentru Studii Războiului (ISW) din Statele Unite. Potrivit ISW, guvernatorul regiunii autonome moldovenești pro-ruse Găgăuzia, Evghenia Guțul, afiliată Kremlinului, a declarat vineri pentru agenția de presă rusească TASS, că autoritățile moldovene au reținut-o pe ea și pe trei dintre consilierii săi timp de mai multe ore când grupul a sosit pe aeroportul din Chișinău după o serie de întâlniri recente în Rusia și Turcia. Guțul a susținut că forțele de ordine moldovenești i-au inspectat bagajele și au reținut-o timp de o oră înainte de a o elibera, iar unul dintre consilierii lui Guțul a declarat pentru TASS că autoritățile moldovenești i-au interogat pe cei trei consilieri timp de încă două ore.

## Cum ar putea fi reintegrată Transnistria: scenarii de lucru și dezbateri



Pentru prima dată în ultimii treizeci de ani, la Chișinău s-au discutat deschis mai multe scenarii de lucru despre cum ar putea fi reintegrată regiunea separatistă transnistreană. Totul s-a întâmplat în cadrul Forumului de Reintegrare, organizat pe 11 aprilie, la Chișinău de Institutul pentru Politici și Reforme

Europene (IPRE), Fundația „Friedrich Ebert” (FES) Moldova și Biroul politici de reintegrare, în cooperare cu Expert-Grup și Asociația Promo-LEX.

Dominată de un regim tehnocrat de inspirație sovietică, dar cu apucături capitaliste, mica regiune este pe cale să sucumbă,

fără sprijinul consistent al Rusiei. Tranzitul prin Ucraina a gazelor gratis de la Gazprom, în cazul căruia s-a acumulat o datorie istorică de circa 10 miliarde de dolari, ar putea dispărea la finele anului, ceea ce ar scurtcircuita brusc existența artificială a acestei entități independente de Chișinău.

► Deficitul bugetar și nivelul de trai tot mai scăzut sunt urmele pauperizării celor circa 400.000 de cetățeni care trăiesc în stânga Nistrului de către un regim cleptocrat conectat la resursele regiunii și la toate sursele de venit licite sau ilicite. Datele economice ale regiunii s-au schimbat fulminant în ultimii ani, astfel că peste 75 la sută din importuri iau calea Uniunii Europene. Și aici apare paradoxul de funcționare a acestei structuri - dependentă financiar de UE, dar conectată politic la Moscova. Chestiunea rezolvării dosarului transnistrean este strâns legată și de deznodământul conflictului militar din Ucraina. Nu se cunoaște încă, dacă regiunea va supraviețui economic până la finele confruntării sau va colapsa înainte de acest moment.

Cert este că autoritățile de la Chișinău trebuie să fie pregătite de cele mai pesimiste scenarii, dar unele care îi pot aduce și o fereastră de oportunitate neașteptată din punct de vedere politic, și anume reintegrarea acestui spațiu dominat de facto în ultimele trei decenii de către Federația Rusă. Tocmai în aceste circumstanțe, dezbaterile, scenariile și expertiza de reintegrare trebuie accelerate și discutate deschis de către întreaga societate pentru ca Republica Moldova să poată întreprinde planificat acțiuni de profilaxie, în primul rând pentru a evita o criză umanitară în regiune.

De remarcat este că Republica Moldova duce procesul de reintegrare a micii

regiuni secesioniste, în paralel cu planurile expansioniste ale Federației Ruse de a reface defuncta Uniunea Sovietică. De aceea, acest proces este cu atât mai dificil și trebuie să se bazeze pe sprijinul prompt și generos al Occidentului, care trebuie să dea o mână de ajutor consistentă pe toate planurile pentru reușita acestui deziderat. Pe datele actuale, pentru existența regiunii separatiste în acest format a început o numărătoare inversă și sigură. Dar depinde și de Chișinău cum va juca această partidă de reșezare a conflictelor înghețate din zona Mării Negre și cum va reuși să profite de reșezarea tablei geopolitice post-conflict.

Mădălin Necșuțu

## Este dificil să vorbim despre reglementarea transnistreană fără a vorbi despre pace în Ucraina

**Forumul de Reintegrare a Republicii Moldova desfășurat pe 11 aprilie la Chișinău a reunit deopotrivă oficiali, diplomați și experți din societatea civilă pentru a discuta deschis despre cum ar putea arăta reintegrarea regiunii transnistrene în cadrul Republicii Moldova și iminența cu care acest proces deja a fost în mișcare într-o manieră foarte rapidă. La primul panel al acestui forum, intitulat „Priorități-cheie pentru agenda politică a procesului de reintegrare”, mai mulți oficiali și experți și-a expus pe larg ideile privind procesul de soluționare a dosarului transnistrean în contextul unui război în desfășurare în Ucraina, ca urmare a agresiunii militare ruse din 22 februarie 2022. Am schițat principalele idei expuse de participanții la acest prim panel de discuții de la Forumul de Reintegrare pe care le puteți citi pe larg în rândurile ce urmează:**



MINISTERUL AFĂRII EXTERNE  
BIRoul POLITIC DE REINTEGRARE



IPRE  
Institutul pentru Europă, Istorie și Relații Externe



FRIEDRICH  
EBERT  
STIFTUNG

11 Aprilie 2024

09.15 – 11.00

# FORUMUL DE REINTEGRARE

în parteneriat cu:



Promo-LEX  
Advancing democracy and human rights



Expert-Grup  
Independent Think-Tank

panel

## 1

Priorități-cheie pentru agenda politică a procesului de reintegrare

Moderator:



**Mădălin Necșuțu**  
Jurnalist,  
TVR Moldova



**Oleg Serebrian**  
Viceprim-ministru pentru Reintegrare



**Dorota Dlouchy-Suliga**  
Reprezentantul UE pentru procesul de negocieri privind reglementarea transnistreană, Serviciul European pentru Acțiune Externă (SEAE)



**Păun Rohovei**  
Ambasadorul cu misiuni speciale al Ucrainei, responsabil de dosarul transnistrean



**Kent D. Logsdon**  
Ambasadorul Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova



**Vladislav Kulminski**  
Director Executiv, Institutul pentru Inițiativă Strategică (IPIIS)

Buletin lunar, Nr.4 (218), Aprilie 2024  
str. București 111, Chișinău, MD-2012, Republica Moldova, Tel. +373 855830  
Website: moldova.fes.de. E-mail: fes.moldova@fes.de

## Oleg Serebrian, Vice-premier pentru Reintegrare al Republicii Moldova



Vice-premierul pentru Reintegrare, Oleg Serebrian, a declarat în debutul primului panel al Forumului de Reintegrare, organizat pe 11 aprilie la Chișinău de Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), Fundația „Friedrich Ebert” și Biroul Politici de Reintegrare, în cooperare cu Expert-Grup și Asociația Promo-LEX, că dosarul transnistrean este puternic conectat la tot ce se întâmplă în Ucraina în acest momente dramatice.

„Data de 24 februarie 2022 a fost un punct de cotitură în tot ce ține de dosarul transnistrean. Toate abordările de până atunci au devenit învechite, iar unele dintre ele - anulate. A fost pus pe pauză formatul de negocieri 5+2. Apoi a intrat într-o fază nouă de regândire formatul de negocieri 1+1 și grupurile conexe”, a declarat oficialul.

Oleg Serebrian a adăugat că tocmai calitatea și accentele relației dintre Tiraspol și Chișinău s-au schimbat. „Până la invazia militară au existat diferite viziuni, proiecte, strategii de reintegrare. Unele poate, văzute de la înălțime zilei de astăzi, par naive sau par neajustate la realitatea zilelor de astăzi. Războiul din Ucraina a schimba în totalitate coordonatele tuturor conflictele din regiunea Mării Negre”, a spus el.

Vicepremierul a accentuat că, la un anumit moment, comunitatea internațională și Republica Moldova trebuie să gândească o viziune complexă și integrată asupra securității Mării Negre în general. „Ori toate aceste conflicte înghețate din zona Mării Negre sunt legate între ele și au geneză comună. Ele sunt interdependente. Este dificil să vorbim despre reglementarea transnistreană fără a vorbi despre pace în Ucraina, la fel cum este dificil să vorbim despre reglementarea dosarelor sub osetin sau abhaz fără a lua în calcul celelalte două dosare din nordul Mării Negre. Toate cele trei țări – Ucraina, Moldova și Georgia - sunt state candidate pentru aderarea la UE. Asta schimbă o dată în plus datele acestei ecuații. Cred că UE trebuie să aibă un alt cuvânt de spus în regândirea procesului de reglementare a tuturor acestor dosare, nu doar cel transnistrean”, a explicat oficialul.

### **Coordonare cu partenerii pe rezolvarea dosarului transnistrean**

Vicepremierul a accentuat că Republica Moldova îi are alături în acest proces dificil de reglementare pe partenerii din Ucraina cu care trebuie să coordoneze anumite lucruri.

„Ceea ce este foarte important în acest proces de reglementare este să nu creăm surprize. Adică pașii pe care îi facem să fie coordonați cu partenerii noștri externi, cu Bruxelles-ul. Avem o obligație morală, ca și stat candidat, ca acei pași pe care îi considerăm legitimi în procesul de reintegrare să fie totuși coordonați și analizați. La fel, și cu partenerii noștri din Ucraina cu care am, în multe privințe, o agendă comună. De asemenea, și cu România, care, deși este parte a UE, are un statut și un rol specific în acest proces, ținând cont de vecinătate, de relații istorice, de componența etnică și numărul de cetățeni români din Republica Moldova și multe altele”, a adăugat el

## **Integrarea în UE și reintegrarea Transnistriei, două procese independente**

Serebrian a mai spus, în legătură cu parcursul european al Republicii Moldova și corelația lui cu dosarul de reintegrare, că aceste două procese nu pot fi sincronizate – fiecare trebuie să meargă cu pasul său natural. Viteza cu care vom merge către UE va da tonalitatea în procesul de reintegrare a țării, și nu invers”, a declarat Oleg Serebrian.

El s-a referit la prioritățile cheie pentru agenda politică a procesului de reintegrare. „În context, este important să avem dialog cu Tiraspol, inclusiv pe dosarul european și ajustarea la standardele europene. Cred că un grup de lucru adițional pe acest domeniu va fi constituit în curând - sper că Tiraspolul va susține această idee - care se va ocupa de domeniile vamal, fiscal, bancar, standarde, mediu, de rigorile pe care Moldova și le-a asumat în procesul de aderare la UE și care gradual trebuie să fie extinse și pe malul stâng”, a spus vice-premierul.

### **Dorota Dlouchy-Suliga, Reprezentantul special al UE pentru procesul de negocieri privind reglementarea transnistreană, Serviciul European pentru Acțiune Externă (SEAE)**



Diplomata europeană, Dorota Dlouchy-Suliga, a declarat că UE a participat în procesul de reglementare în diverse formate precum 5+2, sau Berlin plus și altele.

„Acum însă accentele sunt total diferite, odată cu declanșarea războiului pe teritoriul Ucrainei. UE își dorește să aibă în cazul Moldovei un membru nou în interiorul său care să fie și sigur, și stabil. Abordarea subiectelor de soluționare a conflictelor înghețate este pe agenda noastră pentru sprijinul nostru acordat Republicii Moldova, pentru securitatea și reziliența sa. În ultimii ani, acest sprijin s-a intensificat în mod uimitor. Nu este vorba doar de situația creată de războiul din Ucraina, dar și de stabilizarea situației economice din Republicii Moldova”, a spus ea.

De asemenea, diplomata europeană a subliniat că Republica Moldova a depășit cu succes un număr mare de crize, inclusiv cu sprijinul Uniunii Europene. Noi considerăm că autoritățile de la Chișinău au reușit să facă față provocărilor cu brio.

Ea a adăugat că, pe de altă parte, Transnistria nu poate fi privită într-o manieră de izolare, iar aspectele legate de securitate și stabilizare „creează frică aici și uneori este deturnată atenția populația de la ceea ce se întâmplă în contextul reformelor în justiție, sau în domeniul social-economic. Republica Moldova nu își poate permite acest risc”.

„Este și în interesul Tiraspolului să mențină securitatea și stabilitatea, actualul status-quo nu poate dura la nesfârșit în acest format. Din păcate, UE nu are cunoștințe solide în rezolvarea conflictelor înghețate. Aderarea la UE și soluționarea conflictelor sunt procese diferite. Integrarea europeană nu este un proces *per se* de soluționare a conflictelor, dar ar putea avea și acest efect”, a declarat Dorota Dlouchy-Suliga.

### **Schimbarea status quo, dacă Tiraspolul dorește comerț cu UE**

Diplomata a mai spus că este important ca în procesul de implementare

a reformelor să nu se accentueze diferențele dintre Chișinău și Tiraspol. Ea a mai spus că unele schimbări ale cadrului legal în Republica Moldova vor avea un impact asupra agenților economici și a oamenilor simpli de pe malul stâng al Nistrului, chiar și fără integrarea europeană.

„Tiraspolul înțelege probabil că menținând status-quo-ul nu vor reuși să se adapteze la schimbările necesare pentru a putea face comerț cu UE, unde sunt exportate peste 70 la sută din mărfuri. Dacă vor să continue să exporte pe piețele europene, Tiraspolul trebuie să respecte standardele și regulile europene și pe malul stâng. În viziunea noastră, nu putem avea doar o singură instituție care să conducă reintegrarea – trebuie să fie implicate mai multe instituții din diferite sectoare care să acționeze coordonat. Mă bucură că avem discuții despre reintegrarea economică. Aceste lucruri sunt importante și trebuie să existe coordonare”, a spus diplomata UE.

Ea a precizat că trebuie să existe și o comunicare mai constructivă cu Tiraspolul pe mai multe canale, uneori este nevoie de muncă didactică legată de piața unică europeană, criteriile UE etc.

„Este nevoie de comunicare publică cu privire la reintegrarea regiunii transnistrene, care să implice discuții despre integrarea europeană inclusiv în limba rusă, ca să nu apară surprize care vor aduce consecințe nedorite. Stabilitatea și securitatea sunt cele mai importante în acest proces, iar status-quo-ul nu este calea de urmat.

### **Kent D. Logsdon, Ambasadorul Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova**

Ambasadorul SUA la Chișinău, Kent Logsdon, a pus accentul pe necesitatea retragerii trupelor ruse din stânga Nistrului și pe necesitatea accelerării reformelor pentru alinierea Republicii Moldova la standardele UE.



„Sunt multe subiecte dificile în contextul reintegrării Moldovei - integrarea economică, monetară, educațională. Trebuie să ajungem la situația în care trupele ruse să fie retrase, așa cum a cerut Guvernul. Suntem afectați de dezinformare, au fost și lideri corupți care nu au dorit o reintegrare a țării”, a declarat Kent D. Logsdon.

Kent D. Logsdon a atras atenția și asupra faptului că Federația Rusă vrea să mențină influența și să scindeze societatea Republicii Moldova. „Istoria ne arată că energia era instrumentul preferat de șantaj al Rusiei, dar acum, după declanșarea războiului din Ucraina, Moldova a obținut independența energetică, inclusiv cu susținerea SUA. Totuși, avem o moștenire care a permis perpetuarea acestui conflict timp de trei decenii, dar trebuie să spargem acest ciclu al dependenței pentru ca economia pe ambele maluri ale Nistrului să prospere”, a spus ambasadorul SUA.

El a atras atenția că în ultimii 30 de ani, Republica Moldova a fost afectată de dezinformare. Ambasadorul Logsdon a adăugat că este nevoie de o integrare economică, educațională, dar și în alte domenii. Un accent deosebit a fost pus pe independența energetică față de Rusia pe care Chișinăul trebuie să o obțină și accesul pe piețele internaționale de procurare a energiei la costuri accesibile, fapt ce va duce la creșterea rezilienței

„Moldova are nevoie de asistență internațională pentru a realiza reforme, a crește standardele de viață și pentru a se conecta la piețele occidentale de energie. Doar atunci Republica Moldova va putea deveni prosperă și ocupa un loc în familia europeană”, a spus diplomatul american.

### **Implicare masivă americană**

El a precizat că, începând din februarie 2022, SUA au oferit 770 milioane de dolari asistență pentru Republica Moldova.

„Avem echipa din partea diferitelor agenții ale guvernului american – Ministerul Apărării, USAID care lucrează alături de colegii din Republica Moldova ca să avem o dezvoltare durabilă și sustenabilă și să creăm instituții dezvoltate pentru ca țara să poate să înflorească în următorii ani”, a mai spus oficialul.

„Republica Moldova își va regăsi locul în familia europeană pe viitor, la fel ca și Ucraina, deci din partea Occidentului este nevoie de o viziune ca față de un stat membru. Avem deja o crifă a comerțului exterior de 70 la sută către UE. Asta va consolida legăturile și relația de viitor. Avem nevoie și de reforme în justiție, dezbateri politice, culturale, vom avea nevoie să găsim o cale să ajungem la situația în care trupele ruse să fie retrase în mod pașnic din țară. Mulți dintre Dvs din această sală vor juca roluri importante pentru a depăși toate provocările de viitor și pentru ca instituțiile din Republica Moldova să devină puternice și să promoveze pe tot teritoriul valorile europene și să avem soluții echitabile pentru cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului”, a adăugat oficialul american.

El a precizat că SUA se angajează să sprijine în continuare Republica Moldova și să lucreze în continuare alături de Guvernul de la Chișinău, împreună cu OSCE și alți parteneri pentru a realiza acest obiectiv. „Promovarea reintegrării

este angajamentul nostru pentru o țară europeană mai stabilă și mai prosperă”, a conchis Kent Logsdon.

### **Păun Rohovei, Ambasador cu misiuni speciale al Ucrainei, responsabil de dosarul transnistrean**



Ambasadorul ucrainean Păun Rohovei a declarat că Ucraina își dorește rezolvarea dosarului transnistrean pe care pașnică și cu respectarea integrității teritoriale a Republicii Moldova.

„Poziția fermă a Ucrainei este că reglementarea conflictului transnistrean trebuie să aibă ca rezultate reintegrarea și obținerea de către Chișinău a controlului juridic asupra acestui teritoriu. Unica varianta este reglementarea acestui conflict cu respectarea strictă a suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în granițele recunoscute la nivel internațional”, a declarat Păun Rohovei, care a spus că Ucraina va sta alături de Republica Moldova în acest proces.

La fel ca și oficialul SUA, și cel ucrainean a vorbit despre necesitatea retragerii trupelor ruse din stânga Nistrului. Păun Rohovei a mai spus că formatul 5+2 nu a arătat rezultate timp de 30 de ani, din cauza poziției statului agresor – Rusia.

„Având în vedere scopul reglementării – reintegrarea țării - un lucru important este retragerea cât mai rapidă a trupelor statului agresor de pe teritoriul Republicii Moldova. Este un element care va oferi pe viitor condiții pentru o reglementare mai eficientă. Armata rusă pe teritoriul Republicii Moldova este un factor de risc și pentru Ucraina, la fel ca și depozitele de armamente și muniții. Importantă este de asemenea transformarea misiunii de pacificare de pe Nistru din militară în una civilă. Ucraina va face totul pentru obținerea unui rezultat bun de către Republica Moldova în acest proces”.

### **Implicare activă și Kievului**

El a mai explicat că Ucraina va rămâne un jucător activ în dosar, în ciuda faptului ca nu va sta la masa negocierilor cu Rusia. El a mai explicat că retragerea trupelor ruse din stânga Nistrului va duce la o rapiditate mai mare și eficiență crescută în reglementarea acestui conflict. Nu în ultimul rând, el a spus că prezența armatei ruse în Transnistria reprezintă un factor de risc militar pentru Ucraina.

„Ținând cont de asta și de războiul declanșat de Rusia prin încălcarea dreptului internațional, Kievul nu vede posibilă continuarea unui dialog la masa de negocieri cu Rusia. Noi rămânem un jucător activ în acest proces. Este nevoie de noi formate de negocieri pentru reintegrare pașnică și pentru parcursul european al Republicii Moldova și Ucrainei. Trebuie să demonstrăm tuturor că noi, pe cale pașnică, putem realiza atât integrarea europeană, cât și reintegrarea Republicii Moldova. Sunt sigur să și pe malul stâng al Nistrului există oameni care înțeleg acest lucru. Iată de ce trebuie să menținem dialogul cu cei care sunt abilitați să poarte negocieri, dar și cu societatea civilă de acolo”, a spus oficialul ucrainean.

El a adăugat că la Tiraspol se dorește un viitor prosper și chiar și cei de acolo

Înțeleg căile prin care acest viitor prosper poate fi obținut.

„Oamenii de la Tiraspol trebuie să înțeleagă că au două variante de viitor – unul prosper, de dezvoltare socio-economică, și că pot ajunge la el prin integrarea europeană. A doua variantă este ceea ce le poate oferi statul agresor: este provocări, izolare și, Doamne ferește!, implicare în războiul care continuă în Ucraina. Noi credem în victoria noastră împotriva agresorului, succesul Ucrainei va avea un mare aport la ceea ce numim stabilitate și securitate în regiune. Vom fi necondiționat și consecvent alături de Chișinău în pașii și efortul care se fac pentru a reintegra țara”, a conchis diplomatul.

Nu în ultimul rând, el a spus că este foarte importantă transformarea misiunii militare de pacificare de pe Nistru într-una civilă cu participarea și sub egida unei organizații internaționale.

**Vladislav Kulminski, Director Executiv, Institutul pentru Inițiative Strategice (IPIS)**



Vladislav Kulminski a vorbit despre lucrurile care se pot face în interiorul țării pentru a pregăti țara pentru reintegrare. El a precizat că Guvernul

de la Chișinău a făcut tot posibilul ca acest conflict să fie soluționat pe cale diplomatică și pașnică, prevenind anumite pericole.

„Rusia a declanșat agresiunea militară în Ucraina pentru a reface sferile de influență și a reconfigura harta în ciuda dreptului și convențiilor internaționale care nu se mai aplică în acest caz. Odată cu declanșarea de către Rusia a războiului în Ucraina, scara transformărilor geopolitice din regiune pentru Republica Moldova este atât de mare încât acum soluționarea conflictului transnistrean nu se mai poate face treptat, totul evoluează foarte repede și o soluție politică trebuie elaborată rapid. Trebuie să fim pregătiți să ne asumăm deciziile pe acest subiect. Conflictul transnistrean nu mai este unul înghețat, este nevoie să alocăm resurse și timp”, a spus Kulminski.

### **Discuții deschise în societate versus sprijin politic**

El a mai spus că procesul de falimentare a regiunii este unul abrupt și rapid. „Totul se întâmplă subit în fața ochilor noștri, prin urmare, este posibil ca soluția conflictului să fie elaborată rapid și trebuie să fim pregătiți. Toate aspectele reintegrării trebuie să fie conceptualizate și pregătite. Trebuie să fim gata să ne asumăm aceste lucruri”, a spus directorul IPIS.

El a mai adăugat că soluționarea politică a conflictului transnistrean mai depinde și de următoarele runde de alegeri ce vor avea loc în Republica Moldova în acest an și anul viitor.

„Din punct de vedere intern, avem două runde de alegeri importante în perioada următoare, iar promovarea soluționării politice a conflictului, care va fi un proces costisitor, va implica costuri politice pentru forțele politice care își vor asuma această sarcină.

Acest subiect nu este unul popular în țară. Costurile mari și puținele beneficii nu sunt un subiect bun care să asigure susținere politică, dar trebuie discutate și asumate”, a spus Kulminski.

### **Întrebări importante și soluții**

Expertul a explicat că sunt multe întrebări la care trebuie să căutăm răspunsuri: „Cum va influența reintegrarea societatea Republicii Moldova? Care ar fi costurile economice ale reintegrării? Cât timp și resurse va necesita reintegrarea? Nici măcar în Germania nu se poate spune că procesul a fost finalizat. Costurile procesului de reintegrare sunt mari și este nevoie de actori politici care își vor asuma politic consecințele reintegrării. Cum își construiește Chișinău eforturile pentru a ajunge la o reglementare? Poziția și capacitățile oficiului de reintegrare trebuie să fie consolidate”.

Kulminski a mai spus că soluții pot fi găsite, dar întrebarea-cheie este cum își vor găsi aceste idei sprijin politic. „În al treilea rând, cred că trebuie să avem o reconciliere referitor la cum funcționează negocierile politice și cum Chișinău își construiește eforturile pentru a ajunge la o soluționare a conflictului. Sprijinul politic pentru Biroul de Reintegrare trebuie consolidat”, a mai spus directorul IPIS.

El a mai explicat că acest proces necesită și resurse financiare considerabile. „Chiar și în cazul reunificării Germaniei, procesul este departe de a fi fost finalizat. Nu vorbim de Germania neapărat ca model, dar nu putem ignora situația statelor foarte dezvoltate. Și pentru ele, acest lucru a necesitat decenii. Pentru Republica Moldova va fi și mai complicat. Avem nevoie de o strategie practică, inclusiv la reintegrarea economică a țării.

# Moscova va considera că aderarea Republicii Moldova la UE este incompatibilă cu statutul de neutralitate al Republicii Moldova asupra căruia Rusia insistă

**Experții din cel de-al doilea panel al Forumului de Reintegrare a Republicii Moldova, desfășurat pe 11 aprilie la Chișinău, s-au referit cu precădere la soluțiile ce vizează retragerea trupelor rusești din regiunea secesionistă transnistreană. Vorbitorii au analizat, în cadrul panelului intitulat „Premisele de securitate pentru procesul de reintegrare”, care este rolul actual al formatului 5+2 și dacă mai este el viabil astăzi și ce urmărește Rusia în acest dosar pentru a face tot posibilul să deranjeze cursul european al Republicii Moldova. Am schițat principalele idei expuse de participanții la acest panel de discuții de la Forumul de Reintegrare pe care le puteți citi pe larg în rândurile ce urmează:**

**Dumitru Mînzărari, Lector în Studii de Securitate, Colegiul Baltic de Apărare, Universitatea din Michigan și Analist Asociat IPRE**

Expertul Dumitru Mînzărari a afirmat că acest proces de reintegrare a regiunii



transnistrene este greu de realizat în condițiile în care militarismului rus și planurile de refacere a spațiului post-sovietic a fost pus în mișcare de către Kremlin.

„Aș vrea să încep prin a spune că este o perioadă dificilă pentru reintegrarea regiunii transnistrene din două motive. În primul rând, este vorba despre o întrebare mai veche privind direcția strategică. Strategia actuală pe care o are Republica Moldova pentru rezolvarea conflictului nu este cea mai potrivită. Al doilea aspect este că astăzi Rusia își are propria agendă de reintegrare. Moscova dorește să reintegreze spațiul ex-sovietic și asta este

o mare provocare, inclusiv în legătură cu eforturile necesare din partea Republicii Moldova pentru reintegrarea Transnistriei într-o Moldovă unificată”, a spus el.

Analistul vede totuși și o posibilitate de atingere a acestor deziderate cu ajutorul implicării mai puternice a Kievului în acest proces de reintegrare.

„Cu toate acestea, condițiile curente ne oferă și o oportunitate. Este vorba de un interes puternic din partea Ucrainei de a sprijini Republica Moldova. Ucraina este mai interesată de reintegrarea Republicii Moldova decât este Chișinăul. De ce? Pentru că aici sunt prezente trupele

Federației Ruse. Chiar dacă numeric contingentul nu este unul foarte mare, totuși este o problemă pentru Ucraina, care este supusă unei ofensive militare și care acum trebuie să-i facă față, fără a dispune de suficiente muniții. În condițiile unei ofensive solide din partea Federației Ruse, o amenințare suplimentară din spatele frontului din regiunea transnistreană nu este binevenită”, a explicat Mînzărari.

El a precizat că, în cazul forțării retragerii trupelor ruse, Moldova nu poate folosi instrumente militare, dar poate pune presiune ca Moscova să-și retragă trupele.

„Este imposibil ca Republica Moldova să reintegreze Transnistria, atît timp cît există contingente ale trupelor ruse pe acest teritoriu. Rusia a devenit mai agresivă în propriile eforturi de reintegrare a spațiului post-sovietic. De fapt, avem o coliziune de interese destul de puternică între Moldova și Rusia. Fără o schimbare a regimului în Rusia, ceea ce e puțin probabil în viitor, doar prin dialog, mi se pare imposibil în acest moment de a convinge Federația Rusă să-și retragă trupele”, a adăugat acesta.

### **Populația din stînga Nistrului, incapabilă de decizii proprii**

Mînzărari a afirmat că în cazul Transnistriei, doar dialogul cu administrația de acolo nu este suficient. „Dialogul trebuie menținut, dar nu este suficient. Este un joc cu rezultat zero.”

„De ce strategia Chișinăului este una nepotrivită? Moldova cu partenerii occidentali folosesc retorica idealurilor europene, crezând că vor fi mai atractivi pentru Transnistria. Dar așa combate această idee. Noi nu avem o democrație în Transnistria. Nu populația, chiar dacă și-ar dori reintegrarea, este cea care va putea determina acest lucru. Populația nu intră în confruntare cu autoritățile. În plus, Moldova are un acces limitat în Transnistria”, a spus el.

Lectorul universitar a afirmat că Transnistria este de fapt un proxy politic al Federației Ruse, și chiar dacă elitele locale ar dori să se reintegreze, acest lucru nu se va întâmpla.

„Elitele locale au un anumit grad de libertate, dar aceste libertăți sunt minime și niciodată nu se vor contrapune cu interesele Federației Ruse. În plus, Rusia are pârghii de a-și impune voința – trupe, serviciile de securitate, pârghii economice, coerciția pe modelul persecuțiilor împotriva oponenților interni ai Kremlinului. Iată de ce elitelor locale nu le convine reintegrarea. Autoritățile Moldovei trebuie să-și schimbe abordarea dacă vor să obțină progres. Este important să vorbim mai mult despre reintegrarea țării, inclusiv în contextul aderării la UE. Moldova trebuie să aibă acces mai mare în Transnistria pentru a putea discuta cu populația”, a completat Dumitru Mînzărari.

### **Ion Manole, Director Executiv, Asociația Promo-LEX**

Directorul Executiv al Asociației Promo-LEX, foarte activă în promovarea drepturilor omului, a declarat că subiectul reintegrării Republicii Moldova este un subiect vital pentru Chișinău, și este important ca în urma acestui forum să se treacă și la fapte, nu doar la discuții.



„Democrația din Republica Moldova a salvat Ucraina, iar astăzi Ucraina ține la adăpost Moldova. Imaginați-vă cum ar fi fost ca în 2022 Moldova să fi reprezentat un al doilea Belarus, lucru posibil dacă la Chișinău ar fi fost un regim nedemocratic. Un astfel de scenariu ar fi complicat mult situația Ucrainei”, a declarat Ion Manole.

Ion Manole a mai spus că astăzi se discută mult, în contextul reintegrării, despre securitatea economică, politică, socială, dar foarte puțin despre implicarea și informarea cetățenilor din stînga Nistrului. El a adăugat că este nevoie de o interacțiune și o prezență mediatică cât mai mari în stînga Nistrului pentru ca situația să fie explicată locuitorilor din stînga Nistrului.

„Trebuie și noi să știm ce vrem. Pe parcursul ultimilor 30 de ani am avut mereu o politică inconsecventă. Din patru în patru ani se schimbau regimurile, pozițiile cărora erau neclare, iar această inconsecvență s-a înrădăcinat în societatea noastră. Dacă ne uităm pe sondaje, rezolvarea problemei transnistrene este poziționată foarte jos în sondaje. Interesul este destul de mic și asta este îngrijorător, iar oamenii de acolo sunt izolați sau ostacii regimului de la Tiraspol care nu le permite să se informeze”, a spus Ion Manole.

### **Lipsa diversității de opinie în stînga Nistrului**

El a mai spus că în ultimii 32 de ani nu a existat în stînga Nistrului nicio mișcare social-politică, niciun partid, care ar încerca să pună în discuție în spațiul public reintegrarea cu Republica Moldova. Manole a explicat că formatul de negocieri 5+2 nu a pus în discuție niciodată aceste realități.

„Trebuie să facem un pas în față, să schimbăm optica. Am tot aștept ani de zile soluții din partea partenerilor, dar la nivel de stat și societate nu am văzut soluții foarte clare. Fără implicarea cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului în acest



proces vom depinde doar de deciziile politicianilor”. În condițiile în care cetățenii nu sunt informați și implicați, avem noi dreptul să vorbim în numele lor? Eu cred că nu. Prin urmare, este nevoie de deschidere și implicare. Ulterior, îi putem consulta și le putem cere să participe la acest proces”, a conchis el.

### **Vladimir Socor, Cercetător Senior, Fundația Jamestown**



Vladimir Socor, cercetător la Fundația Jamestown, a declarat la Forumul de Reintegrare a Republicii Moldova că o primă schimbare în problema transnistreană, începând cu februarie 2022, este schimbarea obiectivelor Rusiei față de Republica Moldova.

„Rusia nu mai urmărește obiectivul de până în 2022, de a fi un acționar important în sistemul politic al Republicii Moldova cu pachet de blocaj. Acest obiectiv s-a schimbat și s-a radicalizat. Rusia urmărește să obțină controlul asupra Republicii Moldova prin partide proxy de pe malul drept al Nistrului. Rusia speră, ca prin aceste partide, să creeze porțiuni din teritoriul Republicii Moldova pe malul drept al Nistrului sub controlul partidelor proxy – Găgăuzia, Orhei, potențial Taraclia, potențial Bălți. Rusia vrea radicalizarea lor. Rusia dorește să împiedice integrarea Republicii Moldova în UE. Mai exact, să

blocheze candidatura Republicii Moldova pentru statutul de membru al UE”, a declarat expertul.

El a mai spus că Rusia va considera aderarea Republicii Moldova la UE incompatibilă cu statutul de neutralitate al ei asupra căruia Rusia insistă.

„Din punctul de vedere al Rusiei, conform analiștilor conectați la Kremlin, care scriu în *jurnalul Clubului Valdai*, sau în *Russia and Global Affairs*, ei consideră UE ca fiind în devenire un bloc securitar și că țările non-membre care urmează politica UE, de exemplu în ceea ce privește sancțiunile, încalcă propriul statut de neutralitate, dacă aderă la politica externă a Uniunii Europene. Acest lucru afectează direct și Republica Moldova.

### **De ce ar trebui îngropat formatul de negocieri 5+2**

Socor a mai precizat că următoarea schimbare în mediul de securitate se referă la faptul că Rusia, cu propriile sale mâini, a lichidat instrumentul de șantaj și presiune numit formatul 5+2. El a afirmat că obiectivul minim al acestui format a fost de a bloca perpetuu reglementarea dosarului transnistrean, și obiectivul maxim de reglementare a conflictului în interesul Rusiei, dar nu în interesul Republicii Moldova.

### **Acum acest format a dispărut, dar el poate fi reînviat și aici este un mare pericol pentru Republica Moldova**

„Reînvierea formatul 5+2 este o mare primejdie pentru Moldova. Trebuie să profităm de faptul că formatul 5+2 nu se întrunește pentru a-l îngropa definitiv. Ce trebuie făcut pentru evitarea reconstituirii acestui format? Eu nu recomand ca Republica Moldova să declare că denunța acest format și că nu-l va accepta niciodată. Eu nu propun așa ceva, e prea riscant și nu e necesar. Formatul acesta trebuie și poate

și îngropat prin neconvocare eternă și prin tăcere. Republica Moldova nu trebuie să mai meargă pe ideea că formatul ar putea fi reconvocat, după normalizarea relațiilor dintre Rusia și Ucraina. Sau să spună că formatul este suspendat, dar nu e desființat”, a declarat Vladimir Socor.

Analistul a mai spus că formatul 5+2 nu este legitim, a fost creat și susținut de Rusia și a lăsat o moștenire toxică: egalitatea dintre Tiraspol și Chișinău, statutul special pentru Transnistria, favorabil pentru Tiraspol, neutralitatea Republicii Moldova și un sistem ferm de garanții cu participarea Rusiei.

„Este o rețetă pentru imixtiunea permanentă a Rusia în afacerile interne ale Republica Moldova, în calitate de garant. În Moldova persistă proiectul unui statut special pe hârtie. Nimeni nu l-a desființat și uneori se discută indirect despre posibilitatea de a-l acorda, inclusiv de diplomați internaționali și de unii lideri de partide din Republica Moldova”, a mai spus Socor.

### **Stefan Wolff, Profesor, Securitate Internațională, Departamentul de Științe Politice și Studii Internaționale, Universitatea din Birmingham**



Profesorul Stefan Wolff de la Universitatea din Birmingham a declarat că o soluție pentru rezolvarea conflictului ar fi prin demilitarizare, dar a precizat că acest lucru nu va fi deloc unul facil, ba din contra.

„Din perspectiva cadrului legal existent avem nevoie de demilitarizare, iar din această perspectivă trebuie să negociem acest aspect. Retragera trupelor ruse din Transnistria este în legătură directă cu posibilitatea de a ajunge la soluționarea negociată a conflictului transnistrean, a declarat Stefan Wolff.

Profesorul a mai spus că demilitarizarea regiunii înseamnă inclusiv că forțele de pacificare sunt un element care trebuie privit prin prisma demilitarizării.

„Nu discutăm despre mărimea contingentului, format în mare parte din localnici care mai au și pașapoartele rusești sau ale altor state, ci mai ales despre modul în care aceste forțe sunt percepute în regiunea transnistreană. Aceste forțe trebuie să fie înlocuite, trebuie gândit un mecanism de tranziție. Doar în aceste condiții vom avea garanții că conflictul se va soluționa. Demilitarizarea va trebui să vizeze și forțele de securitate transnistrene – câteva mii de persoane care trebuie să vadă și ei niște perspective de integrare în viața civilă. Cum facem acest lucru?”, s-a întregat retoric.

Profesorul britanic a mai spus că demilitarizarea nu înseamnă doar retragerea ofițerilor ruși din regiunea transnistreană, „ci avem nevoie și de o implicare a societății din regiunea transnistreană, a societății civile, dar și a forțelor de securitate de acolo”.

„Trebuie să vedem care este viitorul pe care îl propunem acestor persoane, previzibil și pe termen lung, care să asigure viitorul proceselor europene în Republica Moldova”, a conchis el.

## Editorial

# Dilema transnistreană: cum va juca Chișinăul cartea reintegrării regiunii sale estice

Editorial de Mihai Isac

**D**esfășurarea la Chișinău a primului Forum de Reintegrare a Republicii Moldova a fost un exercițiu absolut necesar pentru evoluțiile politice din regiune, pentru a oferi un format de discuții clare, fără patimile caracteristice clasei politice de la Chișinău. Prin astfel de manifestări, discuțiile despre viitorul unei Republici Moldova reîntregite intră pe un făgaș al normalității de tip european. Ultimele trei decenii care au urmat Războiului de pe Nistru din 1992 au fost extrem de tulburi din punct de vedere geopolitic, iar interesele divergente au consolidat falia deschisă dintre cele două maluri ale Nistrului.



Lichidarea consecințelor acestui război de agresiune al Kremlinului nu poate fi făcută în câțiva ani, iar experiențele din Balcani, Caucaz, Cipru, ori Ucraina, alături de cea de pe Nistru, arată ce se întâmplă în momentul în care, timp de decenii, nu sunt făcuți pași pentru identificarea și implementarea unor mecanisme solide de negociere în vederea reîntregirii statelor afectate.

Inviazia pe scară largă rusă din Ucraina din 24 februarie 2022 a pus acest regim de la Tiraspol în fața unor probleme grave din punct de vedere militar, economic și politic, care au demonstrat șubrezimea sa structurală.

Doar lipsa unei viziuni coerente privind reintegrarea la nivelul clasei politice de la Chișinău și a altor segmente ale societății din Republica Moldova a permis regimului de la Tiraspol să continue „joaca de-a țara”.

Chișinăul are o șansă istorică de a pune pe agendă problema reintegrării statului, cu sprijinul partenerilor săi externi, mai ales Ucraina și România. Încheierea unui armistițiu pe termen lung ori a unei păci în Ucraina va permite Moscovei să dirijeze noi mijloace financiare, politice și militare pentru a încerca să readucă Republica Moldova în sistemul său neo-colonial.

## Sprrijin de la Bruxelles

În cadrul forumului de la Chișinău, vicepremierul responsabil pentru reintegrare, Oleg Serebrian, a declarat că reintegrarea regiunii transnistrene depinde de procesul de integrare europeană. Este una din primele recunoașteri din partea unui oficial de rang înalt de la Chișinău că speranțele de reintegrare în spațiul constituțional al Republicii Moldova a regiunii din estul țării sunt strâns legate de sprijinul Uniunii Europene. Integrarea în UE și reintegrarea țării sunt două componente esențiale ale oricărei viziuni de viitor pentru Republica Moldova.

Locuitorii din regiunea de est au profitat din plin de apropierea de Uniunea Europeană, peste 350.000 dintre ei având pașapoarte eliberate de autoritățile de la Chișinău, un număr mai mare decât cei care au solicitat un document intern de identitate. Astfel, mare parte din aceștia au călătorit în statele Uniunii Europene, văzând cu proprii ochi transformările aduse de integrarea în UE. Relațiile comerciale dintre UE și regiunea din est trebuie să fie mai bine explicate și populației locale, care rămâne prizonieră în peisajul mediatic închis și controlat de regimul separatist de la Tiraspol.

### **Nevoie de consens la Chișinău**

Faptul că pe malul drept nu există o strategie de demarare a proceselor de reintegrare în spațiul constituțional, economic, social și politic a regiunii aflate sub ocupație militară rusă duce la lipsa unei baze solide de lansare a unor demersuri consistente privind reintegrarea.

Identificarea unor numitori comuni și elaborarea unor mecanisme și strategii acceptabile pentru Chișinău, prin discuții libere și fără prea multe calcule politice de scurtă durată, trebuie să fie primul pas. Obligatorietatea invitării reprezentanților regimului din estul țării la toate reuniunile pe această temă, care au loc în zona controlată de autoritățile constituționale, este o temă falsă, fiind chiar dăunătoare pentru elaborarea unei strategii eficiente.

Moscova și Tiraspolul au folosit, până acum, cu succes tactici de blocare a discuțiilor privind reintegrarea în rândul politicianilor și societății civile de pe malul drept. Serviciile secrete de la Moscova și filialele lor din regiunea aflată sub ocupație militară rusă au sabotat practic orice demers de discuții apolitice privind reintegrarea, aruncând în derizoriu și sabotând din fașă orice posibil consens la nivelul clasei politice și societății civile de la Chișinău.

Mediile societății civile și factorii de decizie de la Chișinău trebuie să calculeze cât mai exact costurile acestui proces de reintegrare, pentru a putea solicita sprijinul financiar și instituțional al partenerilor din Uniunea Europeană și nu numai. State precum Japonia, Coreea de Sud, SUA, ori Canada vor contribui, alături de statele UE, la susținerea acestui efort financiar semnificativ.

Prezența unor elemente care urmăresc sabotarea reintegrării în astfel de formate incipiente de discuții nu ar face decât să întârzie și mai mult pregătirea unei strategii eficiente, dar și să ofere prilejul părții ruse să pregătească tactici eficiente împotriva eforturilor autorităților constituționale.

Doar după stabilirea unei baze clare de negocieri, acceptată de majoritatea factorilor importanți din dreapta Nistrului, pot fi inițiate demersuri pentru următorul pas în procesul de reintegrare, care ar presupune și cooptarea unor reprezentanți ai populației din stânga Nistrului.

### **Reintegrare, nu federalizare**

Readucerea în spațiul constituțional al Republicii Moldova a regiunii din est nu trebuie transformată în proces de federalizare a statului, un obiectiv promovat de Kremlin. Concesiile oferite regiunii din est nu trebuie să devină un obstacol în drumul de integrare europeană al Republicii Moldova.

Populația nu trebuie pusă în situația de a alege între integrarea în UE și reintegrarea regiunii din est. Un astfel de deznodământ ar fi doar în folosul părții ruse, lucru reliefat și de folosirea cu obstinație a termenului de federalizare de către Ilan Șor, oligarhul fugar, devenit noul campion al intereselor rusești în Republica Moldova.

În acest context trebuie menționat că nici reprezentanților din UTA Găgăuză nu trebuie să li se permită să folosească acest tip de platformă pentru a sabota procesul de reintegrare prin lansarea unor pretenții federaliste, după cum arată unele semnale din regiunea dominată de forțe ostile drumului european al Republicii Moldova. Aceste forțe sunt susținute de elemente criminale, instrumentalizate de Federația Rusă împotriva populației Republicii Moldova, pe fondul întârzierii reformelor din domeniul justiției, care fac practic imposibil pedepsirea acestora.

### **Testul codului vamal**

Intrarea în vigoare la începutul anului a noului Cod Vamal al Republicii Moldova pe întreg teritoriul Republicii Moldova, inclusiv regiunea din estul țării, a reprezentat un test de voință politică pentru Chișinău.

Organizarea unor proteste de față în localitățile din regiune și campania de presă declanșată împotriva Republicii Moldova sunt elemente care anterior au obligat Chișinăul să facă concesii economice și politice importante regimului separatist.

Conform celor declarate de autoritățile de la Chișinău, schimbarea cadrului de reglementare pentru companiile din regiunea transnistreană are scopul de a include treptat aceste companii în spațiul economic și comercial unic al Republicii Moldova și de a asigura o concurență loială pentru toți agenții economici din țară. Desigur, elita de la Tiraspol, care a parazitat decenii la rând fragila economie a Republicii Moldova, este nemulțumită de scăderea veniturilor, dar și de faptul că cei de la Chișinău par să nu mai accepte acest tip de negocieri.

Resemnarea parțială a celor de la Tiraspol față de aplicarea prevederilor noului Cod Vamal este dovedită și de faptul că firmele din regiune care exportă în statele UE și nu numai, și-au perfectat actele necesare, iar ideea unui blocaj datorită acestui cod este doar una din multele știri false lansate de mașina de propagandă de inspirație rusească în stânga Nistrului. În concluzie, demararea procesului de reintegrare nu se poate baza decât pe voința politică și menținerea cursului pro-european al Republicii Moldova.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).